

*Пархомчук А.,
студентка І курсу
гірничо-екологічного факультету
Державний університет "Житомирська політехніка", м.Житомир
науковий керівник: Демчук Л.І.,
к.пед.наук, доцент кафедри екології
Державний університет "Житомирська політехніка", м.Житомир*

МІЖНАРОДНА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ТА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

У сучасному світовому економічному просторі особливої гостроти та актуальності набувають питання міжнародної екологічної безпеки. Вони характеризуються новим виміром і глобальним значенням у контексті стратегій реалізації стійкого розвитку, що передбачає створення прогресивної моделі економічного зростання з урахуванням засад "справедливості" збереження та розподілу екологічного ресурсу задля безпеки розвитку сучасного та майбутнього поколінь людства.

Реалізація концепції стійкого розвитку є надзвичайно складним завданням, яке за масштабом охоплення та потенціалом залучення ресурсів є своєрідною експансією людства концентрованого простору його еволюційних досягнень: науково-технічних, інформаційних, енергетичних, генетичних і космічних. Цей простір надзвичайно місткий за наявністю існуючих протиріч у ньому, які є рушійними чинниками формування нової ідеології поступу, що супроводжується системним і багатовекторним процесом інтеграції, лібералізації та демократизації міжнародних відносин. Але ступінь результативності консолідації суспільства в розв'язанні екологічних проблем, збалансованості розподілу еколого-економічних благ і природних ресурсів зумовлюється, насамперед, особливостями прояву науково-технічного прогресу від логіки "інформаційної", "наслідування-імітації", "руйнування-відновлення" до логіки "емерджентної". Формується особлива форма інтеграції систем, що підпорядковується технологічним законам. Вона здатна активізувати екологічні загрози із винятково високим градієнтом посилення факторів ураження населення, навколишнього середовища під час їх виникнення, акумуляції та розвитку.

Все це зумовлює стурбованість наукової спільноти, громадськості щодо майбутнього людства, враховуючи характер екологічних загроз, які можуть бути зумовлені новими технологіями. Їх пов'язують з: використанням наноматеріалів та їх токсичністю; біоміметичними роботами, які спричиняють утворення нових видів вірусів; посиленням експериментальних і штучних впливів на клімат, у т.ч. "запліднення" океану, що стимулює розмноження фітопланктону; зростанням попиту на біомасу, яка необхідна для продукування біопального; розміщенням електростанцій у відкритому морі, що може негативно впливати на морську екосистему тощо [1]. Водночас усвідомлення "нових реалій" ХХІ ст. дає імпульс до трансформації стратегічних орієнтирів суспільства і утвердження позитивної інноваційної домінанти в реалізації міжнародної екологічної безпеки в контексті основних засад концепції стійкого розвитку. Вихідні положення теорії стійкого розвитку та поглиблені їх інтерпретації представлені в роботах зарубіжних вчених Л. Брауна, Д. Пірса, Дж. Диксона, К. Тернера, В. Сакса, У. Офулса, Р. Костанзи, Дж. Форреста, Дж. Стігліца, Г. Дейлі, К. Хагедорна та ін. В Україні дослідження проблем стійкого розвитку представлені різними напрямками: ресурсно-економічним, регіонально-економічним, соціально-екологічним, еколого-технобезпечним, геоінформаційним, філософсько-теоретичним (В. Шевчук, Л.Мельник, Б. Данилишин, Ю. Туниця, Н. Багров, М. Голубець, М. Дробноход, М. Гринів, М. Згуровський, В. Крисаченко, М. Хилько та ін.). Але кожен з цих напрямів вирішує "свої" важливі питання та формує "свої" моделі стійкого розвитку, які не пов'язані в єдину гармонійну систему та не адаптовані один до одного. Виникає потреба в їх узагальненні, що є важливою передумовою формування національної концепції екологічної безпеки України та її імплементації до міжнародної екологічної безпеки.

Метою дослідження є визначення стратегії стійкого розвитку передбачає керованість процесу, в основі якого лежить інноваційна домінанта узгодження технологій природокористування з якістю навколишнього середовища, станом природно-ресурсного, енергетичного та економічного потенціалу суспільства. Власне, аналіз існуючих концептуальних напрямів інтерпретації "стійкого розвитку" дає змогу розкрити сутнісне значення важливих елементів механізму реалізації міжнародної екологічної безпеки. Нові виклики і загрози цивілізаційного протистояння спричинені поглибленням диспропорцій в економічному розвитку та ресурсному забезпеченні між країнами світу. Вони посилюються також дією "імпульсів руйнівних конфліктів" глобального масштабу внаслідок прояву чинників: політичних (небажання багатьох країн зменшувати рівень завищених стандартів споживання, неспроможність бідних країн застосовувати інноваційні ресурсозберігаючі природоохоронні технології); економічних (переважання моделі ресурсомісткої економіки з орієнтацією на збільшення обсягів матеріальних благ "суспільства споживання"); демографічних (зростання чисельності народонаселення, зміна структури та напрямів міграційних потоків, стихійна урбанізація, кількісне та якісне нарощування продуктивних сил суспільства); технологічних (розвиток науково-технічного прогресу без урахування екологічних законів, мілітаризація національних економік, нарощування потужностей військово-промислових комплексів); ідеологічних (переважання цинічного та антропоцентричного ставлення до навколишнього природного середовища) тощо.

Тому, не дивлячись на давність запровадження У. Офулсом терміну "стійкий розвиток", ще й до тепер простежується неоднотайність в тлумаченні цієї концепції, що обумовлено відмінностями прогнозів політичного, соціально-економічного і екологічного розвитку людства. Наприклад, на думку Г. Дейлі, стійкий

розвиток — гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів) за науково обґрунтованими планами, коли в процесі неухильного інноваційного та економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як людини, так і народів, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками.

На нашу думку, варто виділити такі концептуальні напрями інтерпретації концепції стійкого розвитку як: технократичний (техніка, що створює проблеми вона і має їх вирішувати), ресурсно-технократичний (природа підвладна цілям людства), природоохоронний (охорона та збереження природи), екологічний (партнерство у взаємодії людини з природою; єдність релігійних і традиційних цінностей), культурний (узгодження соціальних і культурних меж зростання). Існуючі трактування стійкого розвитку корелюються з питаннями міжнародної екологічної безпеки в контексті шляхів її реалізації, зокрема:

— "збереження" — позиція екомодифікованої моделі суспільства, за якої зберігається традиційний підхід до економічного зростання, завдяки чому створюються передумови для спільного розв'язання екологічних проблем країнами світу;

— "екологічна модернізація" — передбачає використання функцій навколишнього середовища за рахунок різноманітних і специфічних для кожної країни методів державного екологічного регулювання, здійснення упереджуючих заходів збереження довкілля через інтернаціоналізацію екологічних витрат;

— "структурна екологізація" — передбачає кардинальну зміну структури способу життя, моделей виробництва та споживання, переорієнтацію країн на екологічні імперативи з урахуванням зростаючого значення соціально-політичних аспектів глобальної нерівності країн;

— "радикальний традиціоналізм" — включає відновлення традиційних культурних і екологічних цінностей кожною країною світу, які є гармонізованими з історичним розвитком довкілля та еволюційним формуванням суспільства;

— "ноосферна перебудова" — усвідомлення людством великої відповідальності та недопущення країнами світу виникнення нової екологічної кризи загальнопланетарного масштабу, здатної до потужної цивілізаційної трансформації з непередбачуваними наслідками.

Водночас слід сказати, що вищезазначені інтерпретації поступово набувають відповідного поєднання в різноманітних наукових підходах, які представлені в новітній економічній теорії стійкого розвитку (Р.Костанза, С. Ель Серафі, Дж. Форрест, Дж. Стігліц, Г. Дейлі, Дж. Кобб, К. Хагедорн та ін.). Обґрунтовується необхідність міжнародної екологічної безпеки як визначальної передумови досягнення стійкого розвитку, що передбачає керований процес збалансованого та безконфліктного прогресу цивілізацій. Спостерігається утворення нової ідеології розвитку країн, груп країн, регіонів у процесі їх інноваційно-економічного розвитку з одночасним розв'язанням екологічних проблем. Йдеться про розвиток у межах економічної ємності й ресурсних можливостей навколишнього середовища, уникнення деструктивного впливу на природу і систему життєзабезпечення людства. Такі підходи до питань формування стійкого розвитку передбачають створення механізмів самопідтримки екологічних і економічних процесів, які набувають масштабного охоплення щодо різних сфер та інноваційних форм їх практичної реалізації. Практика переходу на засади стійкого розвитку економік різних країн засвідчує складну й суперечливу природу його реалізації щодо досягнення відповідного рівня міжнародної екологічної безпеки. Адже кожна країна має ініціювати власні механізми ефективної імплементації національної стратегії стійкого розвитку, беручи до уваги передумови її інтеграції в світовий економічний простір, інноваційний потенціал екологічних трансформацій.

Розвиток і формування міжнародної екологічної безпеки має бути спрямований із урахуванням нових вимірів благополуччя та конкурентоспроможності в світовому економічному просторі. Реалізація цього завдання має відбуватись на засадах збалансованого та інноваційного розвитку шляхом встановлення вигідних і паритетних взаємовідносин з іншими державами задля сприяння стійкому розвитку всіх країн світу.